
REPERE SACRE ALE TIMPULUI ÎN MARILE RELIGII ALE LUMII

Constantin MĂNESCU*

Cuvinte cheie: timp, istorie, sacru, religie, eră religioasă, sărbătoare, an liturgic.

Mots clef: temps, histoire, sacré, saint, religion, ère religieuse, fête, année liturgique.

Résumé

Le temps c'est une catégorie fondamentale de l'histoire et aussi de la socialité. On ne peut parler de la socialité et donc de l'histoire que dans le temps. Il y a un temps cosmique, qui s'appelle le temps chronos, temps extérieur ou objectif, un temps de l'homme comme temps intérieur ou objectif et un temps de l'histoire comme temps de l'emploi (usage) du temps. Il y a, aussi, un temps sanctifié, le temps de la foi, qui récapitule, du point de vue religieux, le temps vécu au plan de la socialité. Ce temps sacré (saint) a l'opposé de temps profane (réel), a diverses repères dans les grandes religions du monde, qui marquent les plus importants moments de l'histoire de chaque religion. Ces moments ont généré des ères religieuses, des fêtes et des années liturgiques, qui font la mémoire du passé, ayant aussi l'espérance dans le royaume de Dieu.

Una dintre problemele cele mai dezbătute în știința și filosofia contemporană este problema timpului. Această categorie a existenței umane a atras în jurul ei discuții interesante și pasionate, reflecții subtile și complexe ale gândirii umane, de la filosofii antici până la gânditorii moderni, de la cei simpli până la oamenii de știință. Fiecare dintre ei au analizat timpul din toate perspectivele, l-au împărțit și catalogat în toate chipurile, privind originea, esența, sensul și, mai ales, valoarea acestei realități pe care o experimentăm fiecare dintre noi. Am putea afirma că timpul are un caracter obiectiv, adică este un dat care există în afara conștiinței omenești și independent de ea, dar și un caracter subiectiv, pentru că noi experimentăm timpul în ființa noastră cea mai lăuntrică, în sâmburele central al conștiinței noastre, în eul nostru. Timpul are, așadar, un caracter intrasubiectiv și-l experimentăm ca un mod al existenței noastre. Dacă ne reculegem în noi înșine, simțim întrucâtva cum ne trece timpul. Cu toate acestea, natura intimă și adâncimea metafizică a timpului foarte anevoie o putem sesiza cu rațiunea. Ca ceva ce face parte integrantă din viața noastră, timpul este o realitate care – ca și viața – scapă puterii e pătrundere a rațiunii și se opune sistematizării intelectuale. Timpul este ceva trăit, dar nu poate fi nicidecum exprimat și definit în esența sa. Încă din secolul al IV-lea d. Hr. Fericitul Augustin (†28 august 430) a atras atenția asupra acestui fapt, observând că – deși noțiunea lui e așa de familiară – este foarte greu a ști ce este timpul în sine. În lucrarea sa intitulată *Confessiones* (=Mărturisiri), scrisă între 397-401, el zice: "Căci ce este timpul? Cine ar putea să

* Doctorand în istorie, preot la Parohia Urșani – Mănăstirea Horezu.

explice acest lucru ușor și pe scurt? Cine ar putea cuprinde chiar cu cugetul acest lucru, spre a exprima un cuvânt despre el? Dar ce spunem noi mai familiar și mai cunoscut, când vorbim, decât timpul? Și, în orice caz, înțelegem când spunem acest lucru, înțelegem chiar când auzim acest cuvânt, chiar când altul vorbește. Ce este deci timpul? Dacă nimeni nu mă întreabă, o știu, iar dacă aș vrea să explic cuiva care mă întreabă, nu știu”¹.

Supus unei analize mai profunde, timpul ni se prezintă sub două aspecte: succesiune și durată. Succesiunea este în strânsă legătură cu mișcarea și cu devenirea. Corelația dintre trecere și durată este, într-un fel, o formă de „mișcare” a timpului, modul curgerii lui. Cel care vede pentru prima dată esența lumii în eterna schimbare a lucrurilor este filosoful materialist grec Heraclit din Efes (cca. 540-480 î. Hr.), unul dintre întemeietorii dialecticii. El consideră lumea și omul într-o continuă mișcare și într-o permanentă transformare, aidoma unui fluviu în care se adună și curg mereu alte ape. Nicăieri în lume nu există ceva care să rămână neschimbat. „Totul curge și nimic nu durează”, „*Παντα ρει*” („*Panta rei*”), așa sună o maximă, care redă în chip aforistic viziunea heracliteană despre eterna curgere a lucrurilor². Din antichitate și până în zilele noastre, filosofii și oamenii de știință consideră că este imposibil să definești în mod perfect timpul. El nu este o simplă calitate a lucrurilor, susceptibilă de a fi cuprinsă într-un gen mai larg. El nu este mai mult decât un lucru, o substanță pe care am putea-o compara cu altele. Toate lucrurile există în timp, care stabilește între ele un raport de succesiune. Putem caracteriza timpul, împreună cu Leibniz, ca fiind: „*ordinea succesivă a lucrurilor*”³.

Cu toate că nu a putut defini esența sau natura timpului, chiar din antichitatea cea mai îndepărtată omul a simțit nevoia de a ține socoteala timpului, de a-l diviza în ani, în decenii, în secole și în ere. Până la Alexandru cel Mare (356-323 î. Hr.), întemeietorul epocii elenistice, Orientul n-a cunoscut nici o eră propriu-zisă. Se data după anii de domnie ai regelui în funcție, după un eveniment exterior, cum ar fi un cutremur mare etc. Asirienii aveau liste *eponime*. Eponimii erau conducătorii proeminenți ai statului-cetate, cum era în vremea aceea.

Cele mai vechi computuri sau calcule calendaristice au pornit de la anumite evenimente care au marcat viața și activitatea unor popoare, dând naștere istoriei profane. Antichitatea greco-romană cunoaște trei ere, foarte mult uzitate și în perioada dinaintea de Hristos, în cărțile Vechiului Testament, dar chiar și după aceea, în operele ce se ocupau de cronologie. Acestea sunt:

- **1. Era Olimpiadelor**, numită așa de la jocurile olimpice, ce se țineau vara în Olimpia, oraș al Elidei (Elis) din Peloponezul Greciei, în onoarea lui Zeus Olimpianul. Începutul acestei ere a fost fixat la 1 sau 25 iulie, anul 776 î. Hr. Ea ținea o evidență a jocurilor olimpice, care aveau loc din patru în patru ani. Olimpiadele erau numerotate cu I, II, III, IV-a etc, iar anii dintre ele erau și ei numerotați. Se spunea, de exemplu, anul I al olimpiadei a VII-a, anul II al olimpiadei a XX-a, anul III al olimpiadei a XXXV-a.

¹ Fericitul Augustin 1985, p. 250.

² Balca 1982, p. 30-31.

³ La Grande Encyclopédie f.a., p. 1072.

- **2. Era fondării Romei**, care număra anii de la întemeierea Cetății Eterne. Data oficială a întemeierii Romei a fost stabilită de Marcus Terentius Varro (116 - 27 î. Hr.), general și om politic din Republica Romană, care, conform legendei, plasează întemeierea orașului de către Romulus și Remus la data de 21 aprilie 753 î. de Hr., cu toate că în practica cronologică începutul anului era așezat la 1 ianuarie. Această eră era desemnată cu abreviațiunea UC (Urbe condita = de la înființarea Romei) sau AUC (Ab Urbe condita = de la fondarea Cetății, adică a Romei) și a fost utilizată timp îndelungat în tot cuprinsul imperiului roman. Ea a fost înlocuită complet de către era creștină, târziu de tot. Alături de numărătoarea varroniană, câteodată se mai utiliza și o alta, numită „*Fasti consulares*”, de la registrele speciale în care se indicau anul și Consulii din acel an, cunoscută și sub numele de *Fasti Capitolini* (catalogul consulilor). Ea a început sub August și după această eră s-a datat oficial până în secolul al VI-lea. Ea începea cu un an mai târziu decât era lui Varro. Tot în imperiul roman, începând de la Cezar și August, se mai numărau anii cu predilecție după *era lui Iulius Cezar*, adică de la 1 octombrie 49 î. Hr., când Cezar a acordat autonomie cetății Antiohia, sau după *era de la Actium*, adică de la 1 ianuarie 31 î. Hr., când Octavian August a repurtat victoria decisivă de la Actium⁴.

- **3. Era seleucidă**, adesea numită și a lui Alexandru cel Mare sau era Grecilor sau a contractelor, era în uz în Răsărit și număra anii după un eveniment (nu prea ușor de determinat) din perioada urmașilor (diadohilor), adică a luptelor pentru putere, pe care le-au purtat generalii lui Alexandru cel Mare. Era aceasta se mai numește și *siriacă*, fiindcă începea în toamna anului 312 î. Hr., la 1 octombrie, când în urma bătăliei de la Gaza, unul din generalii lui Alexandru cel Mare, numit Seleucos I Nicator (355-280 î. Hr.), a pus bazele statului seleucid. Această eră a rămas în uz foarte mult timp, chiar și după instaurarea hegirii mahomedane, la 622 d. Hr., dar supraviețuind printre iudei cam până în secolul al XVI-lea al erei noastre. Încă și astăzi este utilizată de către creștinii sirieni din Liban.

Desigur, acestor ere sau computuri (calculare calendaristice) li se mai pot adăuga și altele, întâlnite la mai toate popoarele din Orientul antic. Ne rezumăm doar a menționa pe locuitorii Mesopotamiei, care dădeau mai multă atenție cronologiei, știut fiind faptul că babilonienilor li se datorează diviziunea timpului în ani, luni și săptămâni, precum și subdiviziunea zilei în douăsprezece ore duble. Tot babilonienilor li se datorează găsirea și folosirea sistemului sexagesimal. Ei sunt cei dintâi din lume care, pe baza acestui sistem, au împărțit cercul în 360 de grade, gradul în 60 de minute, minutul în 60 de secunde, iar anul în 360 de zile⁵. La egipteni nu întâlnim o anumită eră, adică un calendar, în care anii să se numere de la o dată oarecare. La ei timpul era indicat după anii de domnie ai regilor, numărătoarea făcându-se cu fiecare nouă suire pe tron.

Dacă problema timpului este esențială în știință și filozofie, ea a devenit și mai importantă în religie, deoarece istoria profană s-a împletit cu evenimentele vieții religioase ale tuturor popoarelor de pe suprafața pământului. Furnizate de către scrierile sfinte ale celor trei mari religii monoteiste (iudaismul, creștinismul și

⁴ Popovici 1925, p. 10.

⁵ Drimba 1984, p. 84.

mahomedanismul), evenimentele consemnate de Vechiul Testament, de Noul Testament și de Coran au devenit repere sacre ale acestor religii, după cum aproape fiecare religie considerată de noi mai puțin importantă își are un reper specific, legat de un eveniment religios din viața unui popor. Amintim în acest sens era Armenilor, stabilită în anul 551 d. Hr., cu ocazia unei noi îndreptări a anului bisericesc, care a început la 9 (sau 11) iulie 552 d. Hr., ca ziua în care s-a introdus noul calendar bisericesc⁶. Pe parcurs, s-a încercat o corelare a istoriei profane cu cea biblică, pentru a se ajunge la o sincronizare a lor. Cea mai timpurie încercare de a forma o singură schemă a istoriei universale s-a făcut în secolul al III-lea al erei noastre, când Iuliu Africanul, care ne dă prima istorie creștină a lumii, a combinat datele biblice cu alte evenimente exterioare, într-o înșirare lămurită. A fost urmat de Eusebiu de Cesarea (265-339 d. Hr.), care combină și el toate datele, dând naștere *erei lui Abraham*, adică găsește că de la Avraam până la Hristos au trecut 2017 ani. Opera „părintelui istoriei bisericești” i-a dat autorului un loc de cinste printre cei care au reușit să construiască o cronologie precisă a istoriei.

În cele ce urmează, vom observa cum era iudaică, era constantinopolitană, era creștină și era mahomedană își numără anii și ce repere importante din punct de vedere religios le diferențiază și totodată le dau specificul lor. De la bun început trebuie menționat că aceste religii se aseamănă prin faptul că sunt monoteiste (recunosc pe același Dumnezeu ca Tată ceresc), dar se deosebesc prin aceea că fiecare dintre ele au ca trimis al Tatălui ceresc pe pământ persoane diferite: religia iudaică sau mozaică pe Moise (sec. XIII î. Hr.), născut între 1301-1235 în Egipt, în timpul domniei lui Ramses al II-lea; religia creștină pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat și trimis pe pământ „la împlinirea vremii” (Galateni 4, 4) și religia arabilor (mahomedană) sau islamismul, care-l are ca întemeietor pe Mahomed (Muhammad, „cel lăudat”), considerat profet al islamului, născut la Mecca pe la anul 570 d. Hr. și mort la Medina în ziua de 8 iunie 632⁷.

- **1. Era iudaică de la facerea lumii.** Iudeii numără 3761 de ani de la facerea lumii până la Nașterea Domnului Hristos sau mai bine-zis până la anul nou al lor, ce cade în toamna anului I al erei creștine. La acest număr au ajuns ei, fiindcă Talmudul consideră că facerea lumii este despărțită de distrugerea templului de către Titus (anul 70 e.n.), cam cu 4000 de ani. Această eră iudaică este în uzul mozaicilor încă din secolul al II-lea d. Hr., înlocuind „Recensământul contractelor” (era seleucidă). Era iudaică începe cu 7 octombrie 3761 î. Hr., ziua ei începând cu apusul soarelui zilei precedente.

Anul la evrei era împărțit în douăsprezece luni, care după exil au luat nume babiloniene, și anume: 1. Nisan, aproximativ Aprilie; 2. Ijjar, Mai; 3. Sivan, Iunie; 4. Tammuz, Iulie; 5. Ab, August; 6. Elul, Septembrie; 7. Tișri, Octombrie; 8. Marheșvan, Noiembrie; 9. Kislev, Decembrie; 10. Tebet, Ianuarie; 11. Șebat, Februarie; 12. Adar, Martie⁸. Pe tot parcursul acestui an, la sanctuar se săvârșea cultul divin cel de toate zilele, la care poporul nu era obligat să fie de față. De aceea era necesar ca pentru

⁶ Popovici 1925, p. 11.

⁷ Vasilescu 1975, p. 158.

⁸ Tarnavski 1930, p. 222.

cultul divin să se stabilească și timpuri anumite, la care erau obligați să participe toți Israeliții. Aceste timpuri deosebite (sacre) se desfășurau în două cicluri de sărbători. Fundamentul și centrul întregii ordini festive îl formează Sabatul. Din Sabatul acesta se dezvoltă mai întâi luna a șaptea ca luna Sabatului (se anunța printr-o răsulare mai puternică din corn, din care cauză se chema și *ziua răsunării*, Iom terna (și era totodată începutul anului economic și civil serbându-se ca zi festivă prin încetarea oricărui lucru și adunare la templu) și apoi anul sabatic (care încheia o perioadă de șapte ani, când nu se făcea nici arătură, nici semănat, nici seceriș, iar ceea ce producea pământul spontan trebuia să se lase pentru săraci, străini și animale) și, după un decurs de șapte ani sabatici, anul jubiliar (adică nu anul al 49-lea, ci al cincizecilea, când pământul rămânea nelucrat, ca și în anul sabatic, și când tot poporul se odihnea). Sărbătorile anuale, de asemenea, sunt ordonate după numărul șapte. În decursul anului sacru la evrei sunt șapte sărbători: Ziua I și ultimă a Paștilor (Massot), Cincizecimea, ziua Trâmbițelor, ziua Împăcării, sărbătoarea Colibelor și serbarea finală a anului⁹.

Dintre timpurile sfinte ale evreilor, cel mai important era Sabatul, care ținea de vineri seara până sâmbătă seara. Cuvântul Sabat vine de la verbul ebraic *Şabat*, în greacă *σάββατον* (sabbaton), care înseamnă a înceta orice lucru, apoi a se odihni. Temeiul instituirii acestei zile sfinte ca zi de odihnă închinată lui Dumnezeu îl constituie un eveniment istoric important din viața poporului evreu, și anume ieșirea din robia Egiptului. După acest fapt, Dumnezeu i-a rânduit acestui popor ca lege, prin Moise, pe muntele Sinai, sărbătorirea Sabatului (tradus ulterior prin sâmbătă), prin porunca a IV-a din Decalog: „Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca să o sfințești. Lucrează șase zile și-ți fă în acelea toate treburile tale, iar ziua a șaptea este odihna (sfântă, închinată) Domnului Dumnezeului tău; să nu faci în acea zi niciun lucru: nici tu, nici asinul tău, nici orice alt dobitoc al tău, nici străinul care rămâne la tine, căci în șase zile a făcut Domnul cerul și pământul, marea și toate cele ce sunt într-însele, iar în ziua a șaptea S-a odihnit. De aceea a binecuvântat Domnul ziua a șaptea și a sfințit-o” (Ieșirea 20, 8-11)¹⁰. Atât de mare și de sfântă era socotită această zi de odihnă, încât nu era îngăduit a se face nici mâncare în această zi, ci trebuia pregătită din ziua precedentă, a șasea, iar cine o călca, era pedepsit cu moartea, așa cum a fost ucis cu pietre omul „care a adunat lemne în ziua de odihnă (Sabat)”¹¹.

Dintre sărbătorile anuale, locul prim îl ocupa serbarea Paștilor (Hag happesah), care s-a instituit în amintirea eliberării Israeliților din robia grea din Egipt și a mântuirii celor întâi născuți ai lor, pentru că îngerul exterminator a trecut pe lângă locuințe și a ucis numai pe cei întâi născuți ai Egiptenilor, Numele *Pesah* (în greacă *πάσχα*), tradus prin Paști, se deduce de la rădăcina *Pasah*, care înseamnă în ebraică „a trecut”, și înseamnă în sens propriu *trecerea*, nu a Israeliților prin Marea Roșie, ci a îngerului exterminator pe lângă casele Israeliților unse cu sângele mielului sacrificat¹². Sărbătoarea Paștilor avea o dată fixă, 14 Nisan, dar se serba timp de șapte zile, între 15-21 Nisan. Dintre acestea, numai ziua primă și ultimă erau zile festive și numai în zilele acestea era oprit orice lucru. Pentru că în toate aceste zile era obligatoriu să se

⁹ Tarnavschi 1930, p. 610.

¹⁰ Biblia 1988, p. 89-90.

¹¹ Radu coord. 1986, p. 665.

¹² Tarnavschi 1930, p. 641.

mănânce numai pâine nedospită sau azimă (se înțelege, și alte bucate, după plac), această sărbătoare se mai numea și Serbarea Azimelor sau Hag hammasot¹³.

După sărbătoarea Paștilor, urma la 6 Sivan un alt reper sacru al anului religios ebraic, și anume *sărbătoarea Cinzecimii*, care s-a instituit în amintirea dării Legii pe muntele Sinai, fapt petrecut în ziua a cincizecea după ieșirea din Egipt. Această serbare ținea numai o zi și se serba prin încetarea oricărui lucru, prin adunare la locul sfânt (la templu) și prin sacrificii de animale. Ultima serbare a anului era cea a *Colibelor* (Hag hassukkot). Ea ținea șapte zile, de la 15 până la 21 a lunii Tișri, însă numai ziua primă și cea ultimă se serbau cu repaus sabatic și adunare sfântă, iar în celelalte zile nu era oprit a lucra. A fost instituită în amintirea locuirii Evreilor în corturi în timpul călătoriei prin pustiu, ca o aducere aminte îmbucurătoare de starea libertății depline, după ieșirea din robia Egiptului, precum și ca o mulțime adusă lui Dumnezeu pentru purtarea de grijă pe parcursul a celor patruzeci de ani de migrare prin pustiu. Cu cinci zile înaintea acestei sărbători, adică la 10 Tișri, se serba Ziua expiațiunii sau a împăcării (Iom hakkipurim), numită și ziua iertării și dăruirii. Era zi de pocăință și de expiere a păcatelor comise în cursul anului de către întregul popor. De aceea, sub pedeapsa de moarte se ordona tuturor a o păzi cu rigurozitate sabatică și a nu mânca nimic din seara zilei a noua până în cea a zilei a zecea¹⁴.

- **2. Era constantinopolitană.** În uzul cronologiei de la Facerea lumii, întâlnim această eră creștină, numită și era bizantină, deoarece ea a luat naștere în Constantinopol, vechiul oraș Bizanțion, fondat pe malul vestic al Bosforului de către metropola grecească Megara în jurul anului 660 înainte de Hristos. După ce a înlăturat era zisă din Antiohia și era zisă din Alexandria, începând cu secolul al IX-lea, a rămas în uz numai era bizantină, fiind folosită și la Greci, Slavi și Români până la începutul secolului al XVIII-lea. Această eră pune Facerea lumii în anul 5509 î. Hr., și anume la 1 septembrie, așa încât cu anul 1 după Hristos începe anul 5510 al erei noastre. Spre a transforma un an al erei din Constantinopol în anul erei creștine, scădem din data erei din Constantinopol numărul 5509, când anul începe de la 1 septembrie, cum se întâmplă de regulă, și când e vorba de intervalul de la 1 septembrie până la 31 decembrie, sau numărul 5508 pentru intervalul de la 1 ianuarie până la 31 august¹⁵. Această eră constantinopolitană a fost utilizată mai întâi în secolul al VII-lea și a pătruns repede în literatură și în documentele Bizanțului, iar astăzi este era întrebuițată de către Biserica Ortodoxă a Răsăritului, căci bisericește noi începem anul la 1 septembrie, și nu la 1 ianuarie, când începe anul civil.

- **3. Era creștină.** Evenimentul crucial care a schimbat întreaga lume a fost venirea Mântuitorului Iisus Hristos în lume, „la plinirea vremii” (Galateni 4, 4), fapt care a oferit creștinilor și necesitatea de a calcula timpul „după Hristos”. În primele secole ale creștinismului se folosea *era dioclețiană*, adesea numită de către creștini și *era martirilor*, care începea cu anul suirii pe tron a împăratului Dioclețian, la 29 august 284 e.n. Ea a fost mult utilizată în Egipt și este întâlnită des pe documentele de pe papirusuri. Pentru a obține anul erei dioclețiene, la primul an al acestei ere se adaugă

¹³ Tarnavschi 1930, p. 644.

¹⁴ Tarnavschi 1930, p. 651.

¹⁵ Popovici 1925, p. 8.

283 ca să se obțină anul de la nașterea lui Hristos, în a cărei toamnă începe anul dioclețian. Astfel, Dioclețian 100 = toamna lui 383 până în toamna lui 384. În același timp, pe la mijlocul secolului al III-lea e.n., Origen de la Alexandria Egiptului a definit un „ciclu cosmic de 6000 de ani”, iar ucenicul său, Hegesip, a precizat că Hristos a venit în lume la anul 5500 al erei origeniste. Deci până la Parusie (a doua venire a Domnului Hristos) mai erau 500 de ani¹⁶.

O problemă care a apărut în sânul creștinismului a fost calcularea datei Sfintelor Paști, când se serbează Învierea Mântuitorului Iisus Hristos. Cu rezolvarea acestei probleme s-a ocupat primul sinod ecumenic de la Niceea, din anul 325, unde cei 318 Părinți, acceptând ciclul origenist și stilul iulian, au stabilit ca întreaga creștinătate să sărbătorească Paștile în prima duminică după lună plină ce urmează echinocțiului de primăvară. Dacă se întâmpla să cadă în același timp cu Paștile iudeilor, creștinii amânau sărbătoarea Paștilor în duminica următoare sau îl sărbătoreau cu o săptămână mai înainte¹⁷. Calculul „pascaliei” urma să fie stabilit de Biserica din Alexandria, unde se afla centrul astronomic al vremii. Data Sfintelor Paști putea, deci, oscila între 22 martie și 25 aprilie.

Dar în anul 545, monahul scit Dionisie cel Mic (Exiguus), activând la Roma, a adus acolo pascalia alexandrină, cu scopul de a lucra la calculul pascal care avea să continue pe acela al Sfântului Chiril al Alexandriei. De origine daco-romană, născut în Scythia Minor, probabil în jurul anului 470 e.n.¹⁸, acesta colindase întreaga lume creștină, cunoscând mai multe limbi și ducând faima teologiei străbunilor noștri în cetatea Ierusalimului, Constantinopolului și Romei. Cunoscând din moși-strămoși preocupările înaintașilor în legătură cu mersul planetelor și schimbarea anotimpurilor anului, Dionisie cel Smerit a scris mai multe lucrări de cronologie: *Cartea despre Paști*, *Argumente Pascale*, două scrisori, *De ratione Paschae*. Călăuzit de o nouă viziune istorică, el propune ca anii erei în care trăia lumea de atunci în cadrul Imperiului Roman să nu mai fie socotiți de la Dioclețian: „*Deoarece însă Sfântul Chiril (al Alexandriei) a început primul său ciclu pascal de la anul 153 al lui Dioclețian și ultimul l-a terminat în 247, eu, începând de la anul 248 al celui mai mult tiran decât împărat, n-am voit să pun la baza ciclurilor mele amintire acelui om fără de lege și persecutor, ci mai degrabă am ales să socotesc anii de la Întruparea Domnului nostru Iisus Hristos, pentru ca astfel să fie tuturor mai cunoscut începutul nădejzii noastre și pentru ca să apară mai clară cauza răscumpărării neamului omenesc, adică Patimile Mântuitorului nostru*”¹⁹. Astfel, un strămoș al nostru a întemeiat era creștină, după care ne conducem până astăzi. Propunerea erei celei noi a fost adoptată imediat în Italia (la începutul secolului VI), cu o sută de ani mai târziu în Franța, în secolele VIII-IX în Anglia, iar cu timpul de toate țările lumii. Dar Dionisie Exiguul a greșit calculul, punând Ziua Nașterii Mântuitorului pe data de 25 decembrie a anului 753 de la zidirea Romei, pe când data corectă era 25 decembrie 749 a erei romane, căci Irod Idumeul, care l-a prigonit pe Iisus și i-a omorât pe prunci, a murit înainte de data de 10 aprilie a anului 750, prin urmare, începutul „ereii creștine” pe data

¹⁶ Șesan 1970, p. 231.

¹⁷ Rămureanu și colab. 1987, p. 319.

¹⁸ Coman 1979, p. 268.

¹⁹ Coman 1979, p. 273-274.

de 1 ianuarie 754 sau a anului 1 creștin, era de fapt întârziat față de data adevărată a venirii Mântuitorului în lume, cu patru ani. Dar aceasta s-a observat mult mai târziu.

Spre deosebire de anul roman, care începea la 1 martie, sau de anul civil, care începea la 1 ianuarie, anul bisericesc creștin, numit și an liturgic, începe, ca și în era bizantină, la 1 septembrie și se încheie la 31 august, fiind marcat de două sărbători religioase închinat Maicii Domnului, și anume: Nașterea Maicii Domnului, numită în popor și Sfânta Maria Mică, la 8 septembrie, și Adormirea Maicii Domnului, numită în popor Sfânta Maria Mare, la 15 august. O justificare a stabilirii începutului anului bisericesc la 1 septembrie este adusă de tradiția moștenită din Legea Veche, care spune că această zi (care era și începutul anului civil la evrei) s-a început creația lumii și tot în această zi și-ar fi început Mântuitorul activitatea Sa publică, atunci când a citit în sinagogă cuvintele proorocului Isaiia (cap. 61, 1-2), care profeteau despre Sine: „*Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați și să vestesc anul plăcut Domnului*” (Luca 4, 18-19)²⁰. Această justificare o găsim în Sinaxarul zilei întâi din Mineiul pe Septembrie, unde se spune: „*Trebuie să știm că Biserica lui Dumnezeu prăznuiește la 1 Septembrie începutul Indictionului, adică a anului noi bisericesc, luând obicei de la cei bătrâni; că era obicei, la romani, să se facă începătura anului de la acest Indiction. Că Indictionul la romani însemna: poruncă și arătare, și pentru că în această zi a intrat Domnul nostru Iisus Hristos în sinagoga iudeilor și, deschizând-o, a aflat locul unde era scris sespre El*”²¹. Indictionul (latinește: indictio) înseamnă o perioadă de la 15 ani, instituită de către romani cu scopul de a indica numărul de ani după care se strângeau dările de la locuitori cetăților și ai orașelor care părăseau locul natal spre a se duce în străinătate, dar trebuiau să se întoarcă după 15 ani ca să plătească aceste dări²². Anul bisericesc creștin este împărțit în trei perioade: Triodului (prepasală), perioada Penticostarului (pasală) și perioada Octoihului (postpasală)²³, având ca repere sacre cele douăsprezece praznice împărătești închinat Maici Domnului și Mântuitorului Hristos, Duminica sau Ziua Domnului, ca sărbătoare săptămânală ce a înlocuit Sabatul sau Sâmbăta Vechiului Testament, precum și zile cu date fixe de prăznuire a Sfinților Îngeri, a Sfintei Cruci și a sfinților de mai multe categorii: prooroci, apostoli, misionari, martiri și mărturisitori, dascăli și ierarhi, pustnici, călugări, cuvioși și cuvioase care s-au distins prin post, asceză, caritate și prin darul facerii de minuni.

- **4. Era musulmană sau mahomedană.** Are ca întemeietor pe Mahomed, considerat un „geniu religios”, care „a folosit împrejurările istorice pentru a-și consolida mesajul și, în fond, pentru a schimba radical chiar cursul istoriei”²⁴. Misiunea profetică a lui Mohamed a fost declanșată de mai multe experiențe extatice, care au constituit întrucâtva preludiul revelației. Momentul culminant al experienței mistice intervine când acesta avea vârsta de 40 de ani, pe când dormea într-o peșteră.

²⁰ Biblia 1988, p. 1168.

²¹ Mineiul pe Septembrie, p. 22.

²² Enăceanu 1882, p. 422.

²³ Braniște 1985, p. 164-168.

²⁴ Eliade 1988, p. 69.

Aici a venit la el îngerul Gabriel și i-a dat o carte, poruncindu-i să propovăduiască și spunându-i: „O, Mohamed! Tu ești apostolul lui Allah și eu sunt Gabriel”²⁵. Ca urmare a unei noi viziuni din anul 612, prin care i se porunca să-și facă publice revelațiile primite, Mahomed își începe apostolatul. După cele mai vechi tradiții mahomedane, el și-a concentrat atenția în predica sa asupra monoteismului și s-a îndreptat împotriva politeismului arab divizator. O altă temă a predicii sale este iminența Judecării și învierea morților. Omul trebuie să se supună lui Dumnezeu cu toată ființa sa, să se lase cu totul în voia lui Dumnezeu. Cuvântul „islam” are tocmai semnificația de renunțare cu totul de sine și supunere totală față de Dumnezeu²⁶.

Centrul vieții religioase de atunci a arabilor era la Mecca, unde se afla un meteorit adăpostit sub un edificiu în formă de cub (Ka 'ba). Din pricină că se proclamase „trimis al lui Dumnezeu” (rasul Allah = Apostol, Mesager al lui Allah), Mahomed a devenit ținta atacurilor guraișiților din Mecca (trib arab în sânul căruia s-a născut profetul). Ei au hotărât excluderea lui din trib, cu suprimarea drepturilor ce i se cuveneau. Către anul 615, Mahomed emigrează cu un grup de 70-80 de musulmani într-o țară creștină, Abisinia. Se apropie apoi de nomazi și de locuitorii celor două oaze-cetăți, Ta 'if și Yathrib, fiind bine primit de cei din urmă. În anul 622, cu prilejul unui pelerinaj la Mecca, un grup de 72 de bărbați și două femei din Yathrib s-au întâlnit în taină cu Mahomed și și-au luat asupra lor misiunea de a-l apăra. Ca urmare, credincioșii mahomedani încep să plece din Mecca în grupuri mici și să se refugieze în Yathrib. Traversarea deșertului (peste 300 de km) durează nouă zile. Mahomed pleacă printre ultimii, însoțit de socrul său Abu Bakr. La **24 Septembrie 622** ei au ajuns la Qoba, un cătun aproape de Yathrib. „Emigrarea” sau exodul primilor **musulmani** de la Mecca la Yathrib s-a numit *Hegira (Hijra)* și marchează începutul erei islamice sau musulmane. Mahomed a intrat în Yathrib la puțină vreme după aceea, lăsându-și cămila să aleagă locul viitoarei locuințe. Yathrib s-a numit „orașul profetului (*Madinat-an-Nabi*) sau *Medina*”²⁷, iar Hegira s-a mai numit și „fuga de la Mecca la Medina”. După această dată, intervine ruptura definitivă între Mahomed și evrei. Înainte de a emigra, Profetul alesese Ierusalimul ca punct de orientare a rugăciunilor, potrivit practicii evreiești. La 11 februarie 624, când Profetul are o nouă revelație, prescrie musulmanilor să nu se mai îndrepte cu fața către Ierusalim, ci spre Mecca, conform Surei a II-a, paragraful 136 din Coran: „*Vor zice cei nebuni între oameni: „De ce-i întoarce de la Kibla pe care o aveau înainte?” Spune: „Al lui Dumnezeu este răsăritul și apusul. Pe cine voiește, îl cârmuiește El pe drum drept*”²⁸. Prin „Kibla” se înțelege direcția de rugăciune.

Cele trei religii monoteiste au elemente comune, cuprinse în revelația primordială și în scrierile Vechiului Testament. Reperele sacre ale timpului au în vedere salvarea sufletului și căutarea unei noi împărății, a cerurilor, diferită de cea pământescă. Toate aceste religii atrag atenția că, pentru credincioși, fiecare clipă este un moment favorabil mântuirii, un *Kairos*. De remarcat faptul că, pentru Mahomed se desparte de iudaism și de creștinism, acuzându-le că cele două „religii ale Cărții” n-au

²⁵ Eliade 1988, p. 73.

²⁶ Vasilescu 1975, p. 157.

²⁷ Stan și colab. 1991, p. 289.

²⁸ Coranul 1912, p. 61.

știut să-și păstreze puritatea originară. De aceea, susține Mohamed, Dumnezeu l-a trimis pe *ultimul său* mesager și islamul este menit să succeadă creștinismului, așa cum acesta a urmat iudaismului.

BIBLIOGRAFIE

- Nicolae Balca, *Istoria filozofiei antice*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (în continuare: IBMBOR), București, 1982.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura IBMBOR, București, 1988.
- Ene Braniște, *Liturgica generală cu noțiuni de artă bisericească*, Editura IBMBOR, București, 1985.
- Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, Editura IBMBOR, București, 1979.
- *Coranul*, traducere din arabă de Silvestru Octavian Isopescu, Cernăuți, 1912.
- Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. I, București, 1984.
- Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. III, București, 1988.
- Ghenadie Enăceanu, *Cronologia bisericească*, în „Biserica Ortodoxă Română”, vol. IV, 1982, 7, p. 413-429.
- Fericitul Augustin, *Confessiones (Mărturisiri)*, trad. de Nicolae Barbu, în colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 64, Editura IBMBOR, București, 1985.
- *La Grande Encyclopédie*, Tome trentième, Paris, f.a. Encyclopédie f.a.
- *Mineiul pe luna Septembrie*, Editura IBMBOR, București, 2003.
- Eusebiu Popovici, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, traducere de Atanasie Mironescu, vol. I., Ediția a II-a, București, 1925.
- Dumitru Radu, *Îndrumări misionare*, București, 1986.
- Ioan Rămureanu, Milan Șesan, Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească universală*, vol. I (1-1054), Ediția a III-a revăzută și completată, București, 1987.
- Alexandru Stan, Remus Rus, *Istoria religiilor*, Manual pentru Seminariile teologice, București, 1991.
- Milan Șesan, *Îndreptarea și uniformizarea calendarului și poziția ortodoxă română*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XLVI, 1970, 3-6, p. 230-240.
- Vasile Tarnavski, *Arheologie biblică*, Cernăuți, 1930.
- Emilian Vasilescu, *Istoria religiilor*, Manual pentru Institutele teologice ale Bisericii Ortodoxe Române, București, 1975.